
ПРОГЛААС

Издание на Филологическия факултет
при Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“

кн. 2, 2012 (год. XXI), ISSN 0861-7902

Владислав МАРИНОВ, Таня ТОПАЛОВА

БЕЛЕЖКИ ВЪРХУ АГРОНИМИТЕ В С. КУТОВО (ВИДИНСКО)

Vladislav MARINOV, Tanya TOPALOVA

ON AGRONYMS IN THE VILLAGE OF KUTOVO (VIDIN DISTRICT)

В статията се описват и анализират агронимите (имената на местности) като част от топонимията на с. Кутово (Видинско). Изследваната топонимната система има общи елементи както с билингвалната топонимна система в крайния български Северозапад и по поречието на р. Дунав, така и с монолингвалната във Видинско.

Ключови думи: *топоними, агроними, билингвизъм, Кутово, краен български Северозапад*

The article offers a description and analysis of the agronyms (place names / field or pasture designations) as part of the toponymy of the village of Kutovo (Vidin district). The toponymic system under scrutiny has common characteristics both with the bilingual toponymic system typical of the Far North-West of Bulgaria and along the river Danube, and with the monolingual one, which is typical of the region of Vidin.

Key words: *toponyms, agronyms, bilingualism, Kutovo, Far North-West of Bulgaria*

Село Кутово се намира в Северозападна България, на 12 км. североизточно от гр. Видин. Разположено е на около километър от брега на р. Дунав, на най-ниската тераса на Видинската низина с

надморска височина 35–40 м. Кутовското землище граничи на юг с р. Дунав и със землищата на с. Сланотрън (изток/североизток), с. Антимово (запад/северозапад) и с. Гомотарци (север). По данни от последното преброяване към 1.02.2011 г. жителите на с. Кутово са 735, като преобладава възрастното поколение – над 60 г. (52%). В резултат от активните исторически, социално-икономически и политически процеси, които протичат в крайния български Северозапад след падането на Видинското царство (1396г.), съвременната езикова ситуация в този район може да бъде класифицирана като билингвална с наличие и на диглосия¹. На север и северозапад от гр. Видин се използват едновременно различни формации – книжовни и диалектни (на българския език) и румънска диалектна формация, т.нар. *влашки диалект*, който обаче съществува чрез варианти (алолекти) в различните билингвални селища. Според някои румънски учени (Нестореску, Петришор и др.), както и според данните от *Atlas linguistic roman* от 1938–42 г., когато са проучвани говорите на селища и извън държавните граници на Румъния, базата на тези алолекти е мунтенска, но заради изключително силното българско влияние, множеството миграции на населението и близостта на север от р. Дунав на преходната зона между мунтенските и банатските диалекти днес трудно могат да се класифицират.

Кутово е едно от селищата, които се намират най-близо до гр. Видин, но е запазило българско-влашкия билингвизъм. С това име селото се среща за пръв път в *Съкращения регистър на Видинския санджак от 1454/1455 г.*, където е отбелязано, че е тимар на Искандер, син на Кятиб али, и носи приход от 206 акчета от 4 домакинства и 1 вдовица. При съпоставка на тези данни с данните за съседните села можем да отбележим, че то не се различава съществено от тях. В този период в крайния български Северозапад демографските и социално-икономическите процеси се развиват изключително динамично. От публикувани документи от този период² личи,

¹ Вж. класификацията, предложена от М. Виденов в *Диглосията (с оглед на българската езикова ситуация)*. С. 2005.

² По-подробно вж. изследването на Д. Боянич-Лукач *Видин и Видинският санджак през 15–16 в. С.*, 1975л

че Видинският санджак, и то териториите на изток от р. Тимок, бързо губят статута си на гранична зона, а с това и специалния статут на част от населението. След завладяването на Темешвар (1552 г.) целият Видински санджак става част от Темешварския бейлербеглик, което води до премахването на данъчните привилегии за жителите на санджака. Въпреки това в регистъра от 1560 г. с. Хутова (вер. дн. с. Кутово) е отбелязано 2 пъти – веднъж като част от новите хасове на султана с приход от 4454 акчета и втори път – като тимар на Юсуф, син на Мустафа, с приход от 3385 акчета. Д. Боянич-Лукач отбелязва, че „този султански хас бил най-големият по територия на Балканите, а по статут – имунитетна област, отделена от механизма на държавното управление и извън компетенцията на санджакбея; затворена териториално-административна единица, в която всички селища били „свободни”, защото били султански хас със статут на свободен тимар. Жителите, допускаме, били обременени с райетски налози, по-тежки от филурджийските, но благодарение на управленческия имунитет на хаса развили самоуправленческа система, в която останали да съществуват старейшини, примикюри и кнезове” (Боянич-Лукач 1975:13). Резултатите от сравнителния анализ на данните от съкратените регистри за Видинския санджак са показателни за политиката на Османската империя в района. Въпреки ускорения миграционен поток на север, свързан донякъде и с походите на влашкия княз Михай Храбри в края на XVI в., в един регистър от 1640–44 г. за с. Кутово е отбелязано, че има 23 къщи (Грозданова 1989:168). Съпоставката с останалите селища във Видинско показва, че Кутово е сред относително големите селища, тъй като почти 70% от населените места нямат повече от 20 домакинства. Тук може да се приеме, че процесите, обхванали Северозападна България, се отнасят и до Кутово и през следващия век (заради чумните епидемии, реакцията на Османската империя срещу християнското население след Чипровското въстание³, двете войни срещу Австро-Унгария, походите срещу Осман Пазвантоглу) селището периодично е обезлюдявано, а след това отново заселвано. Двете масови вълни на миграция от Влашко към България се свърз-

³ Вж. повече у Грозданова 1989: 546.

ват с амнистията на султана (от края на XVII в.), с която се разрешава на българите да се завърнат по родните си места, но *запаз-вайки* „настоящия си говор, т.е. влашки език, който възприело във Влахия по време на стогодишното си пребиваване в нея” (Цухлев 1932: 281).

Източниците за развитието на селото в периода XVIII–XX в. не са много. Може да се допусне, че процесите, които влияят върху формирането на днешния облик на с. Кутово, са същите, които действат в целия български Северозапад. По спомени на иконом Илия Стоянов, когато пристигнал в селото (в началото на XX в.), населението живее изключително бедно. Единствената сграда от камък е православният храм „Св. апостоли Петър и Павел“ (построена 1873г.), а всички останали постройки (около 60 къщи) са от кал и слама⁴. В църковния двор е имало килийно училище. През 1934 г. църковното настоятелство отстъпва две трети от църковния двор за построяване на училище с шест класни стаи. Тези наблюдения се потвърждават и от д-р Б. Бончев, който в книгата си за с. Брегово (дн. гр. Брегово) отбелязва, че училището в с. Брегово през 1935 г. е много по-добре устроено от училищните сгради в селата Кутово, Гомотарци и др. (Бончев 1935: 204).

Когато историческите източници са малко, изследването и дескрипцията на лингвистичните факти (като напр. топонимите) допринасят за възстановяването на екстралингвистични данни, за които липсват писмени сведения. Обект на тази работа са агронимите (имената на местности) в землището на с. Кутово. Проучването на агронимите дава информация и за обществено-историческите събития в района, особености на местностите, обекти, които днес липсват, и др. Както в някои от останалите билингвални населени места в крайния български Северозапад, така и в топонимията на с. Кутово преобладава влашкият топонимен пласт. С най-висока фреквентност са наименованията, свързани с местоположението и формата на местността или наличието на някакъв обект в нея.

⁴ За бита във Видинско през изследвания период вж. повече у Бончев 1935, Каниц 1932.

Балта латъ – Ю, ‘Широкото блато’ – образувало се всяка година при оттегляне на придошлите води на р. Дунав.

Валя микъ – З, ‘Малката долина’.

Вртѐже – Ю, ‘Водовъртежите’ – при преливане на р. Дунав водите на това място образували яма и се получавали водовъртежи – срв. рум. *vârtéj*.

Гриндур’ – Ю, *неясн.* – по спомени на възрастни хора там е имало акациевии гори, от които са добивали дървесина за строителството, предимно греди, срв. рум. *grîndă* < сл. град. Може да се потърси връзка и с рум. *grînd*, *grînduri* ‘възвишение, хълм на брега на река’ – местността е по-висока и при разливите на р. Дунав остава над водата. Значението ‘продълговато възвишение’ е отбелязано и от Т. Балкански при проучването на топонимията в Никополско (Балкански 1999: 61).

Гробище – И – местността, в която се намира гробището на селото.

Гърль – И, *неясн.* – Според Т. Балкански “във влашките говори от Олтения и Мунтения *gîrlă* означава съвсем същото като българското от Подунавие *гърло* ‘малко блато’ (Балкански 1999: 33), но в рум. имаме и *gârlă* със значение ‘малка рекичка, бара’. В местността липсва обект, който да конкретизира произхода на агронима.

Джеран – СЗ, ‘Герана’ – в местността има кладенец, откъдето идва и названието ѝ.

Дра̀чилъ – СЗ, местност с множество растения от вида *Berberis vulgaris* (кисел трън), срв. рум. *drăcîlă* с рег. вариант *drăcînă* от сл. драк, драчие.

Карауль – Ю, ‘Караула’, тук се е намирала наблюдателница с въоръжен пост. Множество агроними със същото наименование регистрира и Ив. Дуриданов в изследването си за топонимията в Ломско (Дуриданов 1952), срв. тур. *karavul*.

Ко̀да бълци – И, ‘Краят на блатото’, намира се в края на блатата, които са се образували след преливането на р. Дунав.

Ко̀ста – СИ, ‘Възвишение’ – местност с възвишение, срв. рум. *coastă*.

Куч̀м бр̀г – И, вер. от тюркското ЛИ *Кучум*⁵, т.е. *брегът на Кучум*. В района е имало татарско селище, от което идва името и на

⁵ Вж. http://dic.academic.ru/dic.nsf/personal_names/7793/КУЧУМ (05.01.2013)

местността *Ла тѣтар*'. През 60-те год. на XIX в. Османската империя започва да заселва [татари](#) и черкези във Видинския санджак. Този факт е отбелязан и за други селища от Ф. Каниц (вж. Каниц 1932). Днес единствената следа от краткотрайното им присъствие край селото са някои топоними.

Моїль – З, 'Могила', местност с възвишение, срв. сл. могила
Мъгура лу Тика – СЗ – 'Могилата на Тика', от ЛИ **Тика**, срв. рум. *măgură*.

Остров – ЮИ – издигнато място, което при прииждане на реката остава незаято и образува остров.

Пасбище – СЗ, местност, където са пасбищата на селото, мера.

Ръстоакъ – Ю, 'Плитко място' – място, което при разлива на водите на р. Дунав е оставало по-плитко и е било удобно за риболов, срв. рум. *răstoacă*.

Ступинъ – И, 'Пчелина' – тук се е намирал пчелинът на турския бей, управлявал селото. След Освобождението продължава да се използва като пчелин, срв. рум. *stupină*

Тъмпан – С, неяс., вер. от рум. *țîmpân* 'тъпан'. Регистрираните топоними в региона с компонент *тъпан/тупан* се свързват с наличието на турски казарми, където командите били подавани с тъпан, който се чувал в селото. Заради разположението на с. Кутово и въоръжения пост на брега на р. Дунав (отбелязан чрез агронима *Караула*), може да се допусне, че и тук е налице същата мотивираност, както в останалите случаи⁶.

Тѣтаріе – СИ, местността е по-известна с влашката форма *Ла тѣтар*' 'при татарите'. Тук са настанени татарските домакинства при заселването на региона с татари през 60-те год. на XIX в.

Фънтѣна дин кѣмп – СЗ 'Кладенецът от полето', в местността има кладенец, изграден с общи средства, и затова не е свързан с конкретно ЛИ.

Фънтѣна лу Паску лу Мику – С, 'Кладенецът на Паско на Мику', от ЛИ *Паско* и РИ *Мику*.

Фънтѣна лу Панаит – С, 'Кладенецът на Панаит', от ЛИ *Панаит*.

⁶ Вж. Заяков 2010.

Черкѝз – СИ, местност, където вероятно са заселени черкези през XIX в. В близост се намира и местността *Ла тѝтар*’ (При татарите).

Чо̀ара – З, ‘*Гарга*’. По спомени на възрастни информатори тук е имало гора, в която са гнездели врани – от рум. *cióarǎ*.

Ън спре с̀ат – Ю, ‘*Срещу селото*’ – местност, която се намира в близост до селището.

Ън спре Ш̀иу – З, ‘*Към (сreщy) Шеф*. Шеф (с вл. вар. Шиу) е наименованието до 1934 г. на съседното село Ант̀омово.

От представените агроними могат да бъдат направени следните изводи:

1) С по-висока фреквентност е влашкият топонимен пласт, който ясно сочи формите на релефа преди мелиорациите на терена (Балта латъ, Валя микъ, Моилъ, Рѝстоакъ, Коаста и др.) в средата на XX в. или наличието на обект в местността (Драчилъ, Караулъ и др.), който днес липсва.

2) Агронимите с тюркски характер се отнасят към демографските процеси, характерни за Видинско в периода между Кримската война и Освобождението, и допълват писмените исторически паметници.

3) Топонимната система на с. Кутово има общи елементи както с билингвалната топонимна система в крайния български Северо-запад и по поречието на р. Дунав, така и с монолингвалната във Видинско. Представените езикови факти са още едно доказателство за влиянието на екстралингвистичните процеси върху лингвистичните явления.

ЛИТЕРАТУРА

Балкански 1999: Балкански, Т. *Никополските власи*. В. Търново: Знак ’94.

Бончев 1935: Бончев, Б. *Село Брегово (Видинско) днес и в миналото*. Видин.

Боянич-Лукач 1975: Боянич-Лукач, Д. *Видин и Видинският санджак през 15–16 в.* С.: Наука и изкуство.

Виденов 2005: Виденов, М. *Диглосията (с оглед на българската езикова ситуация)*. С.: Академично издателство „Марин Дринов”.

Грозданова 1989: Грозданова, Ел. *Българската народност през XVII в. (Демографско изследване)*. С: Наука и изкуство.

Дуриданов 1952: Дуриданов, Ив. *Местните названия от Ломско*. С.: Изд. на БАН.

Заяков 2010: Заяков, Н. *Гомотарци* // В-к Видин, № 1781, 22–24 февруари 2010, с. 4.

Каниц 1932: Каниц, Ф. *Дунавска България и Балканът*. С.: Българска историческа библиотека.

Ковачев 1982: Ковачев, Н. *Българска ономастика*. В. Търново: УИ „Св. св. Кирил и Методий”.

Маринов 2008: Маринов, Вл. *Билингвална интерференция в крайния български Северозапад*. В. Търново: Астарт.

Население...: *Население към 01.02.2011 г. по области, общини, населени места и възраст*. <http://www.nsi.bg/census2011/pagebg2.php?p2=175&sp2=190> (10.01.2013).

Словарь: *Словарь личных имен*. http://dic.academic.ru/dic.nsf/personal_names/7793 (07.01.2013).

Цухлев 1932: Цухлев, Д. *Историята на града Видин и неговата област*. С.

DEX : *Dex online. Dicționare ale limbii române*. <http://dexonline.ro/> (05.01.2013).

Balkanski 1999: Balkanski, T. *Nikopolskite власи*. V. Tarnovo: Znak '94.

Bonchev 1935: Bonchev, B. *Selo Bregovo (Vidinsko) dnes i v minaloto*. Vidin.

Boyanich-Lukach 1975: Boyanich-Lukach, D. *Vidin i Vidinskiyat sandzhak prez 15-16 v.* S.: Nauka i izkustvo.

DEX : *Dex online. Dictionare ale limbii române*. <http://dexonline.ro/> (05.01.2013).

Duridanov 1952: Duridanov, Iv. *Mestnite nazvaniya ot Lomsko*. S.: Izd. na BAN.

Grozdanova 1989: Grozdanova, El. *Balgarskata narodnost prez HVII v. (Demografsko izsledvane)*. S: Nauka i izkustvo.

Kanits 1932: Kanits, F. *Dunavska Balgariya i Balkanat*. S.: Balgarska istoricheska biblioteka.

Kovachev 1982: Kovachev, N. *Balgarska onomastika*. V. Tarnovo: UI „Sv. sv. Kiril i Metodiy”.

Marinov 2008: Marinov, Vl. *Bilingvalna interferentsiya v krajniya balgarski Severozapad*. V. Tarnovo: Astarta.

Naselenie...: Naselenie kam 01.02.2011 g. po oblasti, obshtini, naseleni mesta i vazrast. <http://www.nsi.bg/census2011/pagebg2.php?p2=175&sp2=190> (10.01.2013).

Slovary: Slovary lichnh imen. http://dic.academic.ru/dic.nsf/personal_names/7793 (07.01.2013).

Tsuhlev 1932: Tsuhlev, D. Istoriyata na grada Vidin i negovata oblast. S.

Videnov 2005: Videnov, M. Diglosiyata (s ogled na balgarskata ezikova situatsiya). S.: Akademichno izdatelstvo „Marin Drinov”.

Zayakov 2010: Zayakov, N. Gomotartsi // V-k Vidin, № 1781, 22–24 fevuari 2010, s. 4.

Съкращения

З – запад

И – изток

ЛИ – лично име

РИ – родово име

С – север

СЗ – северозапад

СИ – североизток

ФИ – фамилно име

Ю – юг

ЮЗ – югозапад

ЮИ – югоизток